

Ünite 4: Namaz; Özel Hükümler

Günlük beş vakit namaz, haftalık cuma namazı ve gerektiğinde cenaze namazı farz namazlardır. Günlük beş vakit namaz ve cuma namazları farz-ı ayındır. Cenaze namazı ise farz-ı kifâyedir. Bayram, vitir ve nezir namazları vacip ve bunların dışında kalan namazlar ise sünnet ve nâfile namazlardır.

Farz Namazlar

Namaz denilince ilk hatıra gelen sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı vakitlerinde kılınan beş vakit farz namazlardır. Beş vakit namazın meşruiyeti ve farz oluşu Kur'ân-ı Kerim, Sünnet ve icma ile sabit olmuştur.

Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) da Peygamber olarak gönderilmesinden itibaren namaz kılmakla yükümlü tutulmuştu. Hz. Cebrâil, Hz. Peygamber (sav)'i Mekke'nin yakınlarında bir vadiye götürmüş, orada fişkıran bir su ile önce kendisi, sonra da Resûl-i Ekrem (sav) abdest almış, ardından Resûlullah (sav)'a namaz kıldırmıştır.

İslâmiyet'te bugün bilinen şekliyle beş vakit namaz hicretten bir buçuk yıl önce "Mî'râc" gecesinde farz kılınmıştır. Hz. Cebrâil, beş vakit namazın farz kılındığının ertesi günü Hz. Peygamber (sav)'e gelerek O'na Mescid-i Haram'da imamlık yapmış ve namazın vakitlerini öğretmiştir.

Bir günlük zaman diliminde, maddi hayat ile manevi hayat arasında çok güzel bir dengenin kurulmasını beş vakit namazdan başka hiçbir şey sağlayamaz.

Günlük farz namazların rek'at sayıları; sabah iki, öğle dört, ikindi dört, akşam üç ve yatsı dört olmak üzere toplam on yedi rek'at olarak Peygamberimiz (sav)'in uygulamalarıyla sabit olmuştur.

Fıkıh bilginleri, Peygamber (sav)imizin hadislerinden yola çıkarak namaz vakitlerinin başlangıç ve sonunu tesbit etmeye çalışmışlardır.

1. Sabah namazının vakti, tan yerinin ağarmasıyla (ikinci fecrin oluşmasıyla) başlar, güneşin doğmasıyla son bulur.
2. Öğle namazının vakti, güneşin gökyüzünde çıktığı en yüksek noktadan (istivâ) batıya doğru meyiletmesiyle (zevâl) başlar.
3. İkinci namazının vakti, daha önce belirtildiği üzere öğle vaktinin çıktığı andan itibaren başlar ve güneşin batması ile son bulur.
4. Akşam namazının vakti, güneşin batmasıyla başlar, batı ufkunda meydana gelen "şafak"ın kaybolmasıyla sona erer.
5. Yatsı namazının vakti, yukarıda belirtilen batı ufkunda beliren şafağın kaybolmasından itibaren başlar, tan yerinin ağarmasına kadar devam eder.

Fıkıh bilginleri, iki namazı bir vakitte kılmanın (*cem'u'ssalâteyn*) câiz olup olmadığını tartışmışlardır. İki namazın birleştirilerek bir vakitte kılınması, sadece "öğle ile ikindi", "akşam ile yatsı" namazları için söz konusudur.

Bazı fıkıh bilginleri tarafından ihtiyaca binaen ve belirli şartlar altında ceme cevaz verilmekle birlikte, bu ruhsatın amacı doğrultusunda kullanılması, namazın beş vakit olarak teşri kılınmasındaki hikmetlerden uzaklaştırıcı ve namaz vakitlerini üç vakte indirici izlenimini verecek davranışlardan olabildiğince kaçınılması gerektiği de bilinmelidir.

Cuma Müslümanların haftalık bayram günüdür, bu mübarek günde Müslümanlar mâbetlerde toplanır, okunacak hutbeleri can kulağıyla dinler ve hep birlikte cuma namazını kılarlar. Namazdan sonra birbirlerinin hal ve hatırlarını sorarlar ve sonrasında tekrar günlük işlerine dönerler.

Hz. Peygamber (sav) hicretleri esnasında Medine yakınlarında, Sâlim b. Avf yurdunda "Rânûnâ" denilen vadi içerisinde bulunan "Benî Sâlim namazgâhı"nda ilk cuma hutbesini okumuş ve ilk cuma namazını kıldırmıştır.

Cuma namazının belirli hükümleri vardır. Şartlarını taşıyan kimseler için cuma namazı farz-ı ayındır ve iki rek'attır. Bu namazın farz olduğu Kitap, Sünnet ve icma ile sabittir.

Cuma namazı herkese farz değildir. Cuma namazının vücup şartları yani bir kimseye - Müslüman, akıllı ve bâliğ olma şartlarına ek olarak- farz olmasının şartları şunlardır:

1. Erkek olmak
2. Hür olmak
3. Mukim olmak (müsafir sayılan kimseye cuma namazı farz değildir)
4. Sağlıklı olmak
5. Mazereti olmamak (cumaya gittiği takdirde, mal, can ve namusunun zayı olacağından endişe eden kimselere)

cuma namazı farz değildir).

Kılman cuma namazının sahih ve muteber olması aşağıdaki şartların sağlanmasına bağlıdır:

- Cuma namazını, devlet başkanının veya onun görevlendirdiği bir kişinin kaldırması,
- Cuma namazının, yöneticiler tarafından izin verilen ve halka açık camilerde kılınması,
- Cuma namazının öğle namazı vaktinde kılınması
- Cuma namazının cemaatle kılınması,
- İki rek'atlık bir farz olan cuma namazından önce hutbe okunması,
- Cumanın halkın devamlı oturduğu yerleşim yerinde kılınmasıdır.

Cuma Namazı minareden ezan (dış ezan) okunmasıyla başlar. Sonra dört rek'atlık cuma namazının sünneti, öğle namazının sünneti gibi kılınır. Hatip minbere hutbe okumak üzere çıkıyorsa, bu namaza başlanmaz. Ancak önceden başlanmış ise tamamlanır. Hatip minbere çıkmaya başlayınca müezzin ezan (iç ezan) okur, hatip ezanı minberde oturarak dinler. Ezan bittikten sonra, hutbesini ayakta cemaate yönelerek sunar. Hatip hutbesini sunarken cemaat her hangi bir işle meşgul olmaz, konuşmayı susar ve büyük bir dikkatle hutbeyi dinler. Hatip hutbeyi bitirdikten sonra müezzin kâmet getirir. Bu esnada hatip minberden inerek mihraba geçer ve iki rek'at cuma namazını, sabah namazının iki rek'at farzı gibi kaldırır. Cuma namazının farzı kılındıktan sonra dört rek'at cuma namazının son sünneti, öğle namazının dört rek'at sünneti gibi kılınır. Böylece namaz tamamlanır.

Cuma namazı cemaatle kılındıktan sonra kılmayanlar tarafından kazâ edilemez. Bunun yerine öğle namazı kılınır. Kur'ân-ı Kerim'de, cuma namazı için ezan okunduğu zaman alış veriş gibi kişiyi ibadetten alıkoyan akitlerin yasaklandığı bildirilmiştir (el- Cumu'a 62/9). Fıkıh bilginleri, bu yasağın namaz bitinceye kadar devam ettiğini ve bu yasağın yalnız cuma namazını kılmakla yükümlü kişilerle ilgili olduğunu açıklamışlardır.

Vâcip Namazlar

Vacip namazlar; vitir namazı, bayram namazları, tavaf ve nezir namazı'dır. Tavaf namazı iki rek'attır. Nezin de en azı iki rek'attır.

Vitir namazı vacip olup üç rek'attır. Vitir namazının vakti yatsı vaktidir, ancak ondan sonra kılınır.

Kendilerine cuma namazı farz olan kişilere, bayram namazları vaciptir.

Kurban bayramlarında arefe günü sabah namazından itibaren bayramın dördüncü günü ikindi namazına (bunlar dâhil) kadar yirmi üç vakit farz namazını müteakip bir defa: "Allahu ekber, Allahu ekber, Lâ ilâhe illallahu vallahu ekber, Allahu ekber ve lillahilhamd" diye tekbir getirilir ki, buna "teşrik tekbirleri" denir.

Sünnet ve Nâfile Namazlar

Sünnet namazlar; Beş vakit farz namaz ile cuma namazının farzının önünde ve sonunda kılınan namazlar sünnet namazlar olarak isimlendirilir.

Nâfile (tatawu') namazların başlıcaları şunlardır; tahiyyetü'l-mescid namazı, kuşluk (duhâ) namazı, teheccüd namazı, istihâre namazı, teşbih namazı, hâcet namazı, yağmur duası, küsûf ve husûf (güneş ve ay tutulması) namazı, kandil gecelerinde kılman namazdır.

Tahiyyetü'l-mescid Namazı: Ziyaret, eğitim, öğretim gibi bir maksatla bir mescide giren Müslümanın, mescidde Rabbine tâzimde bulunmak üzere iki rek'at nâfile namaz kılması müstehaptır.

Kuşluk Namazı: Güneş doğup kerâhet vakti çıktıktan sonra istivâ vaktine kadar iki, dört, sekiz veya on iki rek'at namaz kılmak müstehaptır.

Teheccüd namazı: Yatsı namazının ardından daha uyumadan veya biraz uyuduktan sonra kılınacak nâfile namazına "gece namazı" denir ki, bunun sevabı çoktur. Bir süre uyuduktan sonra kalkılıp kılınırsa "teheccüd namazı" adını alır. Teheccüd namazı iki rek'attan sekiz rek'ata kadardır.

İstihâre Namazı: Bir şeyin hayırlısını istemek anlamına gelir. Hakkında nasıl hareket etmenin doğru olduğu bilinemeyen mubah işlerde, manevi bir işarete nâil olmak için kılman iki rek'atlık bir namazdır.

Teşbih Namazı: Her rek'atmda yetmiş beş defa "Sübhânallâhi ve'l- hamdü lillâhi ve lâ ilâhe illeTlahu ve'llâhu ekber" diye teşbih okunan dört rek'atlı bir namazdır ve sevabı pek çoktur.

Hâcet Namazı: Uhrevî veya dünyevi bir ihtiyacı bulunan kişi, yatsı namazından sonra iki veya dört rek'at namaz kılar, ardında da bir dua yaparak, ihtiyaç duyduğu işin meydana gelmesi için Allah'tan niyaz eder.

Yağmur Duası: Kuraklık olduğu zaman Müslümanlar, yağmur (istiskâ) duasına çıkar ve Cenab-ı Hak'tan yağmur yağdırmasını niyaz ederler.

Küsûf ve Husûf Namazı: Güneş ve ay tutulduğu zaman kılman namazdır.

Kandil Gecelerinde Namaz: Kandil gecelerine mahsus bir namaz bulunmamakla birlikte Müslümanlar bu geceleri evlerinde veya camilere giderek namazlarını cemaatle kılmakta, va'z dinlemekte, münferiden kazâ veya nâfile namazları kılmaktadır.

Namazın Hastalık, Yolculuk Ve Korku Hallerinde Kılınışı

Hastalık, yolculuk ve savaşı da içine alan korkulu/tehlikeli hallerde, fertlere namazlarını edâ ederken tanınan kolaylıklar vardır.

Ayakta durmaya gücü yetmeyen veya ayakta durması hastalığının uzamasına veya artmasına sebep olacağı anlaşılan bir hastanın, oturarak namaz kılabilmesi; oturmaya da gücü yetmeyenin, yanı üzerine veya arkası üstüne yatarak imâ ile namazını kılabilmesi mümkündür.

Hanefî mezhebine göre, yolculuklarda dört rek'atlı farz namazların kısaltılıp ikişer rek'at olarak kılınması vaciptir. Yolcular, farz namazları cemaat halinde de ikişer rek'at olarak kılarlar. Ancak yolcu olan kişi, yolcu olmayan imama uyarsa, imam ile birlikte dört rek'at namazı tam kılar. Şayet yolcu olmayan, yolcu olana uyarsa, imam iki rek'atta selam verdikten sonra yolcu olmayan, ayağa kalkıp iki rek'at daha kılarak dört rek'atı tamamlar. Böyle bir durumda imamın, kendisinin yolcu olduğunu ve cemaatin de dörde tamamlaması gerektiğini namazdan önce hatırlatması müstehaptır.

Kaynaklarda *salâtü'l-havf* olarak geçen korku namazı; korku ve tehlike halinde Müslüman askerlerin, nöbet ve savaş halinin gereği olan önlemleri almayı ihmal etmeksizin iki gruba ayrılarak askerî birliği sevk ve idare eden başkomutanın veya ona vekâlet eden imamın arkasında sırayla saf tutarak farz namazın bir kısmını imamın arkasında, diğer kısmını da kendi başlarına kılmalarını ifade eder.

Secdeler

Secde Allah'a saygı ve O'nu yüceltmenin en ileri ifadesidir; kulun Rabbına en fazla yaklaştığı haldir. Cenaze namazının dışındaki bütün namazların her bir rekatında iki defa yapılan secdelere "namaz secdesi" denir. Bu secde, namazın bir rüknünü (farzını) teşkil eder.

Namazlarda yanılmalar yoluyla meydana gelen bazı eksikliklerin telâfi edilmesi için namazın sonunda yapılan secdelere "sehv secdesi" denir. Sehv secdesi namazın son otururunda (ka'de-i ahire) yapılır. Tek başına kılan kişi tahiyat, salli-bârik dualarını okuyup sağ ve sol taraflara selam verdikten sonra, imam ise -cemaatin karışıklığa uğrayıp dağılmasına yol açmamak için tahiyatı okuyup sağ tarafa selam verdikten sonra sehv secdesini yapar.

Sehv secdesi şöyle yapılır: Namazın son otururunda (ka'de-i ahire) selam verilir, daha sonra "Allahu ekber" denilerek secdeye varılıp üç defa "Sübhâne Rabbiye'lâTâ" okunur, sonra "Allahu ekber" denilerek secdeden doğrulup oturulur, bir teşbih miktarı oturudan sonra yeniden "Allahu ekber" diye ikinci secdeye varılır, yine üç defa "Sübhâne Rabbiye'l-a'lâ" okunduktan sonra "Allahu ekber" denilerek doğrulup oturulur. Tahiyât, salli-bârik ve rabbenâ âtinâ duaları okunduktan sonra önce sağ tarafa, sonra da sol tarafa selam verilir. Selam verdikten sonra namazda yanıldığını hatırlayan bir kimse, yüzünü kiblede çevirmemiş ve konuşmamış ise yine sehv secdesi yapabilir.

Kur'ân-ı Kerim'de secde ayetlerinin okunması veya işitilmesi sebebiyle yapılan secdeye "tilâvet secdesi" denir. Kur'ân-ı Kerim'de ondört secde ayeti vardır.

Allah'a şükür için yapılan secdeye de "şükür secdesi" denir.

Cenaze Namazı

Ölen bir Müslümanı yıkamak, kefenlemek, üzerine namaz kılıp bir kabre defnetmek Müslümanlar için bir farz-ı kifâyedir.

Cenazenin bir an önce yıkanıp, kefenlenip namazı kılınarak kabrine konulması müstehaptır. Müslüman bir ölünün yıkanabilmesi için vücudunun yarıdan fazlasının bulunması gerekir. Savaş şehitleri yıkanmaz, kanlı elbiseleriyle defnedilir.

Kefen ölünün bir çeşit elbisesi demektir. Ölünün elbisesi, üç parça bezden ibarettir. Birinci parça bez (kamîs: gömlek)'in uzunluğu, boyundan ayaklara kadar olur. İkinci parça bez (izâr: don ve etek)'in uzunluğu ise, baştan ayağa kadar olur. Üçüncü parça bez (lifâfe: sargı), baş ve ayak taraflarından düğümleneceğinden ikinci parçadan biraz daha uzun olur. Kadınların kefeni, bu üç parçaya ilave olarak ayrı bir başörtüsü ve bir de göğüs örtüsü olmak üzere beş parça bezdir.

Cenaze namazı, ölü için dua ve istiğfardan ibaret farz-ı kifâye bir namazdır; ölünün günah ve kusurlarının affolunmasını Allah'tan istemektir. Cenaze namazını, Müslüman, âkil ve bâliğ olup ölüm haberi kendisine ulaşan kişiler kılmakla yükümlüdürler. Bu gibi vasıfları taşıyan kişilerin bir kısmı bu görevi yerine getirmesiyle, diğerlerinin

sorumluluęu düşer.

Cenaze namazının rükünleri (farzları) dört tekbir ve kıyam (ayakta durmak)'dır. Kur'an okumak (kıraat), rükû', secde ve teşehhüd yoktur. Cenaze namazında, "sübhâneke", "salli-bârik" ile ölü ve dirilere özellikle de ölen kişiye "dua" okumak sünnet, selam vermek ise vaciptir.

Cenazenin taşınıp kabre defnedilmesinde acele etmek müstehaptır. Ölülerin hakları, dirilerin hakları kadar korunmalıdır. Kabirleri güzelce muhafaza etmek, temiz tutmak, ağaçlar ile süslemek, hayatta olanlar için birer görevdir.

Şehitlik

Allah yolunda öldürülenlere "şehîd" denir. Şehitlik, yüce bir mertebedir. Kur'an-ı Kerim'de: "Allah yolunda öldürülenlere ölümler demeyin. Bilakis onlar diridirler, lâkin siz anlayamazsınız" (el-Bakara 2/154), "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Allah'ın lütuf ve kereminden kendilerine verdikleri ile sevinçli bir halde Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadır..." (Âl-i İmrân 3/169-170) buyrulmuştur. Şehidin üzerindeki kul haklarından başka, bütün kusurları ve günahları Allah tarafından affolunur. Şehitler iki kısımdır:

1. Dünya ve âhiret itibariyle şehid: Bunlar kâmil anlamda şehittirler. Bunlar, savaşta öldürülen yahut eşkiya tarafından öldürülen Müslüman kişilerdir.
2. Âhiret itibariyle şehid: Savaş meydanında yaralandıktan veya eşkiya tarafından vurulduktan sonra yer, içer, konuşur, tedavi görür yahut bir namaz vakti geçer ve ondan sonra ölürse, bu kişi, âhiret itibariyle şehittir.